

גנתא למעשה ולמשיחא בדרג היום - מסכת יומא

תוכן

- א. מסרו לו זקנים מזקני בית דין ... כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה.....1
 - ב. כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה מפני שהמאכל מביא את השינה.....2
 - ג. והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו ... אין לו ... מאחיו גדלהו משל אחיו ... כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני.....2
 - ד. זב תולין לו במאכל וכל מיני מאכל.....3
 - ה. ולא כל דברים המביאין לידי טומאה.....3
 - ו. אכסנאי ... לא יישן בטליתו של בעל הבית.....4
 - ז. לא ישא אדם אשה במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת ... רבנן קלא אית לה.....4
- ח. אישי כהן גדול אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושליח בית דין משביעין אנו עליך ... והן פורשין ובוכין.....5
- ט. אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשים לפניו.....6

דף יח.

א. מסרו לו זקנים מזקני בית דין ... כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה

כל שבעת ימי פרישת הכהן הגדול קודם יום הכיפורים, מוסרין לו זקנים מזקני בית דין וקוראים לפניו ומלמדין אותו עבודת יום הכיפורים¹ וסידורה, ואומרין לו אישי כהן גדול קרא אתה בפיק² שמא שכחת או שמא לא למדת דבר זה³.

¹ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ה ועיין לחמ"מ שם הלכה ז

² חיים הם, למוצאייהם לזכרם עי"ז יפה, [בעירובין דנ"ד א'] דשמא שכחת תפא"י יומא א ג

³ ועיין במפרשי הרמב"ם שהקשו למה חילק בין בית ראשון לבית שני כדלהלן בגמ'

נִתְּנָה לַמַּעֲשֶׂה וּלְמִשְׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹם - **מסכת יומא**

וערב יום הכפורים בשחרית היו מעמידין אותו בשערי המזרח⁴ ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים אבל לא שעירים⁵ כדי שיהיה מכיר ורגיל בעבודה⁶.

ב. כל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה ערב יום הכפורים עם חשיכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה שהמאכל מביא את השינה⁸, ולא היו מניחין אותו לישן שמא יראה קרי, ויטמא ויצטרך הערב שמש לאחר הטבילה ולא יוכל לעבוד ביוה"כ.

ג. והכהן הגדול מאחיו שיהא גדול מאחיו ... אין לו ... מאחיו גדלהו משל אחיו ... כאן במקדש ראשון כאן במקדש שני

כהן גדול⁹ צריך שיהיה גדול מכל אחיו הכהנים בנוי בכח בעושר בחכמה ובמראה¹⁰, אין לו ממון כל הכהנים נותנין לו משלהן כל אחד לפי עשרו עד שיעשיר יותר מעשיר שבכולן.

ואין אחד מכל אלו מעכב אלא כל זה למעוה¹¹ אבל אם נתרבה מכל מקום נתרבה.

⁴ ועיין הר המוריה שכת שלא נתבאר אם בפנים או בחוץ.

⁵ מיהו שעירים לא העבירו לפניו, מדבאי על חטאי ישראל, חלישה דעתי, משא"כ פר מדבא על חטאיו וחטאי אחיו הכהנים, הרי מכיר הכהנים ויחזיר להחומא בתשובה:

⁶ פי' שע"י שיראה אותם יזכור באיזה אופן יעשה עבודה למחר עם השור וכן עם האילים והכבשים ובכך יורגל בעבודה כאילו כבר עשה. מלאכת שלמה מסכת יומא פרק א משנה ג

⁷ רמב"ם שם הלכה ו

⁸ אך אכילה גסה מביאה לידי קרי כדלהלן.

⁹ רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק ה הלכה א ב

¹⁰ ובמראה ליתא כלל בש"ס רק בתוספתא ובתו"כ ובירושלמי והגר"א מחק מהתוספתא תיבת ובמראה יעו"ש והרמב"ם גרס לכלם ובילקוט אמור אינו גורס במראה רק במדה יעו"ש ור"ל שיהיה גדול בקומה מכל אחיו ובשם התנחומא מביא שיהיה ג"כ גדול בשנים יעו"ש. ונסתפקתי מי שהיה גדול בחכמה מכולם ואחר היה גדול ממנו בנוי ואחר גדול ממנו בכח ואחר גדול ממנו במראה מי מהם קודם. ובעושר לא נסתפקתי כי יכול הדבר להיות מתוקן ע"י אחיו הכהנים אבל באינך מיבעיא לי ומסתברא כי בחכמה הדבר תלוי ומסתייע מילתא מהדא דיומא דאל"כ לא הוה פריך הש"ס מידי וק"ל. הר המוריה

¹¹ הכי משמע ממאי דבבית שני לא היו חכמים אף דהיא המעלה הגדולה שבכולם הר המוריה שם

ג'נתא למעשה ולמשיחא בדרה היום - מסכת יומא

ד. זב תולין לו במאכל וכל מיני מאכל

הרואה ראיות¹² הזוב הגורמות לו להיות זב, ובאו מחמת חולי או אונס וכיוצא בהן אינו זב, שנאמר "זב מבשרו" מחמת בשרו הוא שיהיה טמא לא מחמת דבר אחר, מכאן אמרו בשבעה דרכים בודקין את הזב: במאכל, ובמשתה, במשא, ובקפיצה, בחולי, ובמראה, ובהרחור, כיצד, אכל אכילה גסה¹³ או שתה הרבה, או שאכל או שתה אוכלין או משקין המביאין לידי שכבת זרע, או שנשא משוי כבד, או שקפץ ממקום למקום ובכלל דבר זה אם הוכה על גבו, או שהיה חולה, או שראה אשה והתאוה שכיבתה, או שהרהר בעסקי בעילה אף על פי שלא הרהר בבעילת אשה שהוא מכירה, אם קדם אחד מכל אלו וראה ראיה של זב תולין בו ואינו מטמא.

ה. ולא כל דברים המביאין לידי טומאה

ערב יום הכפורים עם חשיכה¹⁴ לא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע כגון ביצים וחלב חם סלתות ואתרוג יין ישן ובשר שמן יין לבן וגבינה ומי גריסין של פול ומוריים והשום והשחליים וחלוגלגות והגרגר¹⁵ וכיוצא בהן. שמא יראה קרי, ויטמא ויצטרך הערב שמש לאחר הטבילה ולא יוכל לעבוד ביוה"כ. וי"א¹⁶ שמשחרית בערב יום הכפורים היו מונעים אותו, ולשיטה זו על אף שאכילה מרובה מותרת שחרית, אכילה גסה אסורה מכיון שהיא מרבה זרע¹⁷. וי"א¹⁸ שכל שבעת הימים היה נזהר ממאכלים אלו ומאכילה גסה.

וכל אדם אף בזמן הזה¹⁹ בערב יום כיפור אפילו בסעודת שחרית אין לאכול אלא מאכלים קלים להתעכל כדי שלא יהיה שבע כגון בשר עופות ודגים כדי שלא יהא שבע ומתגאה כשיתפלל ביום הכיפורים.

¹² רמב"ם הלכות מחוסרי כפרה פרק ב הלכה ב

¹³ ויש לעיין קצת דהא לא משמע רק דאכילה מרובה אינה מביאה רק לידי שינה ולא לידי טומאה, ואולי יש לחלק בין אכילה מרובה שאינו מביא רק לידי שינה, ובין אכילה גסה דמביא ג"כ לידי טומאה. הר המוריה

¹⁴ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ו

¹⁵ הר המוריה שם

¹⁶ כן משמע מה"ז או"ח תרח ג ומג"א שם ה שחילק בין דברים המחממים שאסור רק בסעודה מפסקת, אבל דברים המרבים זרע אין לאכול כל היום. וכ"כ בפמ"ג א"א שם שבמהרי"ל משמע דברים המרבים זרע כל היום אסור, כמו כהן גדול מאכלי חלב כל היום מונעין.

¹⁷ הר המוריה הלכות מחוסרי כפרה פרק ב הלכה ב

¹⁸ כ"מ מרש"י יח. ד"ה אין מאכילין שכתב אין מאכילין אותו בימי בדיקתו ע"ש דמשמע דאכל ז' הימים קאי. ערוך השולחן העתיד הלכות עבודת יום הכיפורים סימן קנח סעיף טו

¹⁹ שולחן ערוך הרב אורח חיים סימן תרח סעיף ח

לַנְתָא לַמַּעֲשֶׂה וּלְמַשִּׁיחָא בִּדְף הַיּוֹמָ - מַסְכַּת יוֹמָא

וכן ממדת חסידות²⁰ אין אוכלים דברים המרבים זרע אפילו בסעודת שחרית כגון שומים וביצים, אבל מאכלי חלב וחמאה, אף על פי שהן מרבין זרע מכל מקום נוהגין לאכלם בשחרית כיון שהם מאכלים קלים להתעכל.

אבל בסעודה המפסקת שהוא סמוך ללילה אין לאכול אותם, אך מותר ליתנם בקפה ותה וכדומה, ונהגו לאכול בשר עוף בלבד ולא בקר, וכן אין לאכול בסעודה המפסקת דברים המחממים את הגוף, כגון בשמים וכרכום שמא יבא לידי קרי בלילה.

דף יח:

ו. אכסנאי ... לא יישן בטליתו של בעל הבית

אכסנאי – אורח²¹ אסור לשמש, ואם יחרו לו ולאשתו חדר, מותר, ובלבד שלא יישן בטליתו של בעה"ב שמא יראה קרי עליו. אך אם יש לו סדינים לעצמו מותר.

ז. לא ישא אדם במדינה זו וילך וישא אשה במדינה אחרת ... רבנן קלא אית לה

לא ישא אדם²² אשה במדינה זו וילך וישא אשה אחרת במדינה אחרת²³, שמא יזדווגו הבנים זה לזה ונמצא אח נושא אחותו. אך אם מתה אשתו י"א²⁴ שמותר.

אם לא הניח בנים מאשתו הראשונה מותר.

²⁰ פר"ח שם, ולכאורה יש לעורר על מה שנוהגין מלאכול ערב יוה"כ דברים המביאין לידי קרי, ובתלמודנו משמע דכל אדם שרי ולא אסרו אלא כהן גדול לחוד, וכבר עמד בזה המג"א באו"ח סי' תר"ח, ואולם אין בזה קושיא דודאי כל אדם צריך לזהר ביוה"כ שלא יארע לו טומאה ח"ו אלא דהוצרך להזהיר באזהרה יתירה בכה"ג משום דזהו אחד מהניסים שלא אירע לו קרי וקמ"ל שלא יסמוך על הנס. חסד לאברהם, (ועיי"ש שחילק בין בית ראשון לשני).

²¹ שו"ע ונו"כ או"ח רמ"ג

²² שו"ע ונו"כ אבהע"ז ב"א

²³ עיין בבית מאיר שם שכתב "כ' בית הלל דהאיד' נוהגין שלא לישא ב' נשים אין נ"מ גדלה בדין זה, ואמת שלשון ההגמ' והר"מ לא ישא אשה במדינה זו ואשה במדינה אחרת משמע דוקא כנושא על אשתו, ולא במתה או נתגרשה אף שיש לו בנים ממנה. והטעם י"ל משום דאז על הרוב מוליך בניו הקטנים עמו ואין למיחש ומשום מילתא דלא שכיחא שמניחם אצל הגרושה או קרובי האם לא גזרו". וא"כ לפ"ז בימינו שעל הרוב בגרושה הקטנים נשארים עם אמם, א"כ שייך הלכה זו גם לדיון.

²⁴ פ"ת ס"ק י מהבית מאיר הנזכר ושם אריה סי' סח ובעיני יצחק סי' א ענף יז דפשיטא ליה כבית מאיר. אולם עיין ערוה"ש סעי' כד חלק על זה וכן בס' תעלומות לב ח"ב דיני נישואין סי' ב

גִּתָּא לַמַּעֲשֶׂה וּלְמַשִּׁיחָא בִּרְפֵּי הַיּוֹם - מסכת יומא

אדם גדול ששמו ידוע וזרעו מפורסם אחריו, מותר גם אם גירש אשתו והניח בנים. ויש חולקים²⁵.

י"א²⁶ שבימינו אין לחשוש כלל לדין זה מכיון שיש תקשורת קבועה דין מדינות שונות, ואין לחשוש שלא ידעו הבנים זה מזה אפילו שהם מנשים שונות במדינות שונות.

ח. אישי כהן גדול־אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושלחי בית דין משביעי־אנו עליך ... והן פורשין ובוכין

בימי בית שני ציץ המינות בישראל²⁷, ויצאו הצדוקין מהרה יאבדו, שאינם מאמינים בתורה שבעל פה, והיו אומרים שקטרת של יום הכפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרוכת וכשיעלה עשנה מכנים אותה לפנים לקדש הקדשים, הטעם, זה שכתוב בתורה "כי בענן אראה על הכפרת" אמרו כי הוא ענן הקטורת, ומפי השמועה למדו חכמים שאין נותן הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון²⁸, שנאמר ונתן הקטרת על האש לפני ה', ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות, היו משביעין אותו²⁹ ערב יום הכפורים ואומרים לו אישי כהן גדול־אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושלחי בית דין³⁰, משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו

²⁵ ראב"ד וי"ש פ"ד דיבמות ס"ה ה' וכ"ה לתוס' יבמות ל"ו: וכ"נ דעת הר"ף והרא"ש ועי' ב"ש.

²⁶ ערוך השולחן אבן העזר סימן א סעיף כד ועיי"ש שהביא סברה שהיום אנשים מפורסמים למשפחותם וסברא זמית כתבה בקול אליהו ב אבה"ע יד אך עיי"ש בערוה"ש דה זה וכתב וז"ל "דכיון דהאידינא הוי דואר ממהרת לרוץ בכל יום בכל העולם וכמעט שזוהו רחוק מהמציאות שהאב שהוא במדינה אחרת לא יקבל תדיר מכתבים מזרעו שהניח במדינה אחרת א"כ ממילא הבנים שיוולדו לו בהמדינה האחרת לא יהיה נעלם מהם האחוה שביניהם ובין הבנים שבהמדינה הקודמת".

²⁷ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א הלכה ז

²⁸ היינו דווקא בבית ראשון, אבל בבית שני לפני מקום הארון. המאיר לארץ

²⁹ הפר"ח בספר מים חיים הקשה דמה מהני השבועה, הא אצל הצדוקי שסובר שצריך לעשות כשיטתו הוי נשבע לבטל את המצוה ואינו צריך לקיים שבועתו ותירץ דהצדוקים מודו דאי בעי ליתן הקטורת לפנים רשאי דהכתיב ונתן את הקטרת על האש לפני ה' אלא דמשמע להו מקרא דכי בענן דאי בעי הכי ליעבד ואי בעי הכי ליעבד ע"ש שהאריך בזה. ובאחרונים הקשו עליו (עיין אמר יוסף ובקרבן אהרן בתו"כ) דמשמע בנמ' וברש"י ובתו"כ שלצדוקים חייב לפני. ובערוך השולחן העתיד הלכות עבודת יום הכיפורים סימן קנח סעיף יז כתב "אמנם אין זו שאלה דפשיטא שזה הכה"ג אינו צדוקי אלא שחששו שמא יש בלבו איזה הטייה, וא"כ פשיטא שזה אינו במדרגה שברור לו כהצדוקים אלא כמסתפק עכ"פ ופשיטא שלפי דעתו יש ספק וממילא שחלה השבועה, ועוד דהצדוקים עצמן לא הוה ברירו להו דיניהם כמו שאמרו בעצמם שמתיראים מן הפרושים (ימ, ב). ובאבן האזל תי' ונראה שהוא פשוט דהא נשבע לבטל את המצוה הוי שבועת שוא כמש"כ הרמב"ם פ"א מהל' שבועות, ושבועת שוא הוא ג"כ דבר שהצדוקין מודים, וא"כ איך יתיר לעצמו אפי' צדוקי לישבע שיעשה העבודה שלא לפי שיטתו.

³⁰ עיין ב' ו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קעו "והנ"ל בזה דלא לחנם האריכו לומר אנו שלוחי בית דין ואתה שלוחנו ושלחי ב"ד משביעים וכו', מה צורך לאורך הלך, אלא משום דכהן גדול מתמנה בפה ומסתלק בפה ע"י בית דין כמ"ש תוס' יומא י"ב: ד"ה כה"ג כו', והצדוקים מודים שאין עבודת יה"כ כשרה אלא בכה"ג, ושלוחי ב"ד בשליחות מתנים עמו שאם ישנה דבר איננו שלוחם, פי' איננו כהן גדול נמצא העבודה פסולה, ומיהו בלא שבועה לא היו יכולים להתנות שאם ישנה דבר איננו כהן גדול, דמ"מ לדעתו לא יפסיד דאם יכנוס

ג'נתא למעשה ולמשיחא בדרה היומ - מסכת יומא

בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך, והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין שמא אין בלבו כלום.

ט. אם היה חכם דורש ואם לאו תלמידי חכמים דורשים לפניו

כל לילי יום חכפורים כהן גדול יושב ודורש אם היה חכם³¹, ואם היה תלמיד דורשים לפניו, ואם אינו בר הכי אף להבין עמקי הלכות שדורשים לפניו יעסוק בקריאה שאם היה רגיל לקרוא קורא ואם לאו קורין לפניו, כדי שלא יישן, ובמה קורין לפניו, בכתבי הקדש בתהילים ובמשלי באיוב ובספרים שהן סיפורי מעשה³² בעזרא בדניאל ובדברי הימים³³. שהם דברים ממשיכין את הלב.

אחר שאינו צדוקי ויקמיר לפניו עבודתו פסולה לדעת הצדוקי ואם יכנוס הוא ויקמיר בחוץ ולא יהיה כהן גדול ג"כ עבודתו פסולה ואין הפסד, על כן השביעוהו על זה דעל מנן לא יעבור על השבועה, ולפע"ד תירוץ נכון ואמת הוא.

³¹ רמב"ם שם הלכה ח

³² מרכבת המשנה שם

³³ ועיין לח"מ שתמה על הרמב"ם שסתם ולא כתב במה קורין לפניו. ועיין בהר המוריה ובבן ידיד שהביאו דבריו שלמי איתא התם וז"ל תני במשלי ובתלים מפני שמעמן מפיג את השינה ע"כ וא"כ יפה עשה רבינו לכתוב סתם בכתבי הקודש לכלול הכל איוב ועזרא ודניאל ובדברי הימים על שהסיפורים ממשיכין את הלב ושאר הכתובים על שמעמן מפיג את השינה וק"ל.